

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ SOSIAL SİYASƏTİNİN
İNKİŞAFINDA BEYNƏLXALQ ƏMƏKDAŞLIĞIN ROLU**

Açar sözlər: sosial sahə, sosial inkişaf, demokratik mühit, xarici siyasət, beynəlxalq sosial təminat assosiasiyası.

Ключевые слова: социальное развитие, демократическая среда, внешняя политика, международная ассоциация социального обеспечения.

Keywords: social development, democratic environment, foreign policy, International Social Security Association.

Azərbaycan Respublikasının xarici siyasətini təşkil edən mühüm amillərdən biri də beynəlxalq sosial əməkdaşlıqdır. Belə ki, istənilən dövlət öz sosial siyasətini həyata keçirərkən, bu sahədə inkişaf etmiş dövlətlərin təcrübələrinə əsaslanır. 1991-ci ildə yenidən müstəqillik əldə edən Azərbaycan Respublikası da sosial siyasi sahədə beynəlxalq əməkdaşlığa xüsusi önəm verməyə başladı. Bu əməkdaşlıq həm dünya ölkələri ilə həm də beynəlxalq təşkilatlarla qurulurdu.

Belə ki, ölkəmiz öz dövlət müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra Azərbaycan Respublikasının siyasəti nəticəsində, ölkəmizin sosial inkişafı və dünya sosial sistemində integrasiyası sahəsində çox böyük uğurlar əldə olunmuşdur. Sosial-iqtisadi sahədə beynəlxalq əməkdaşlığın gücləndirilməsi sahəsində Azərbaycan, demək olar ki, bütün nüfuzlu beynəlxalq qurumlara, o cümlədən 1992-ci ildə Qara Dəniz İqtisadi Əməkdaşlıq təşkilatına, Beynəlxalq Valyuta Fonduna, Dünya Bankına, Avropa Yenidənqurma və İnkişaf Bankına, İslam İnkişaf Bankına və 1999-cu ildə isə Asiya İnkişaf Bankına üzv qəbul olunmuşdur. Yeni yaranan sahibkarlığı daha da inkişaf etdirmək, qeyri-neft sektorunun inkişafına nail olmaq və bununla da gələcəkdə sosial-iqtisadi inkişafı zamanət altına almaq üçün ölkəmizdə özəl sektorun əhəmiyyətini artırmaq məqsədilə xarici investorların cəlb edilməsinə şərait yaradılmışdır və bu iqtisadi siyasətin səciyyəvi xüsusiyyətlərindən biri olmuşdur. Həyata keçirilmiş məqsədyönlü beynəlxalq əməkdaşlıq nəticəsində Azərbaycanda sahibkarlar təbəqəsi inkişaf etmiş, ölkənin sosial inkişafında özəl sektorun rolu daha da artmışdır. Sosial sahədə beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlıq, Azərbaycan Respublikasının sosial siyasətinin inkişafına yüksək təsir göstərmişdir. Nəticədə, ölkədə sosial sabillik əldə edilmiş, vətəndaşların sosial təminatlarında yüksək inkişafa nail olunmuşdur.

Bütün bunlarla yanaşı, Azərbaycanın yerləşdiyi region və həmsərhəd olduğu dövlətlər, Azərbaycanın sosial siyasətinə daim müəyyən təsir göstərmişdir. Müstəqilliyin ilk illərində regionda olan gərginlik, qonşu dövlətlərlə müəyyən problemlərin mövcud olması sosial sahədə inkişafa, mənfi təsirlər göstərirdi. Bu, xüsusilə, İran İslam Respublikası və Rusiya Federasiyası ilə münasibətdə özünü daha qabarıq şəkildə büruzə verirdi. Lakin Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin hakimiyyətə gəlişindən sonra bu problemlər yavaş-yavaş aradan qalxmağa başladı.

Dövlət idarəçiliyi sahəsində zəngin təcrübəyə malik olan Heydər Əliyev özündən əvvəl hakimiyyətdə olan qüvvələrin xarici siyasətdə yol verdikləri kobud səhvlərin aradan qaldırılması istiqamətində də ciddi addımlar atdı. Qonşu dövlətlər olan Rusiya və İranla münasibətlər normallaşdırıldı, ölkənin təhlükəsizlik problemi, onun təmin edilməsi yolları və vasitələri, qlobal və yerli təhlükəsizlik maraqlarının məharətlə uzlaşdırılması təmin edildi, geostrateji və geoiqtisadi üstünlüklərdən ölkənin milli maraqları çərçivəsində bəhrələnmək xarici siyasətin strateji vəzifələrindən birinə çevrildi. Qeyd etmək yerinə düşər ki, hazırda ölkəmizlə Rusiya Federasiyası arasında əmtəə dövriyyəsi 2 milyard manatdan yuxarıdır. Bu, ölkədə yaşayan soydaşlarımızın yaşayış səviyyəsi yüksəlmiş, sosial təminatları yaxşılaşmışdır. Ölkə daxilində sarsılmaz bir sabitliyin əsası qoyulduqdan sonra xarici siyasət sahəsində atılan mühüm addımlardan biri Ermənistanla gedən müharibədə atəşkəsə nail

olunması oldu [1, s.88]. Lakin ermənilərin işğalçı siyasəti nəticəsində topraqlarımızın 20 faizi zəbt edildi, bir milyondan çox vətəndaşımız qaçqın düşdü və ölkəmiz bu işğalın ağır sosial-iqtisadi nəticələri ilə üz-üzə qaldı.

Ulu öndər ölkə daxilində də düşünülmüş siyasət yürütməklə bütün vətəndaşların, milli, sosial təbəqələrin, siyasi, ictimai və digər resursların Azərbaycanın müstəqil dövlətçiliyi və ərazi bütövlüyünün qorunması ətrafında səfərbər edilməsinə nail oldu [1, s. 89]. Belə ki, neft-qaz sektorunda yeni müqavilələr bağlandı, dünyanın aparıcı neft şirkətləri ölkəmizlə əməkdaşlıq etməyə başladılar. Böyük neft siyasəti Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Şirkəti ilə dünyanın bir neçə ölkəsinin (ABŞ, Böyük Britaniya, Rusiya, Türkiyə, Norveç, Yaponiya və Səudiyyə Ərəbistanı) 13-ə yaxın məşhur neft şirkəti (Amoko, BP, MakDermott, Yunokal, ARDNŞ, Lukoyl, Statoyl, Ekson, Türkiyə petrolları, Penzoyl, İtoçu, Remko, Delta) arasında müqavilə imzalanması ilə başlandı. «Əsrin müqaviləsi» Azərbaycanın iqtisadi inkişafının təməl daşına çevrildi. Bundan əlavə Ulu öndər daxili sosial siyasət sahəsində mühüm addımlar ataraq, sosial təminat sisteminin yenidən qurulmasına, istehsal, xidmət sahələrinin yaradılmasına, vergi işinin yenidən və səmərəli təşkilinə, bank sektorunun yaranması və inkişafına nail oldu.

Azərbaycanın iqtisadi sferada sıx əməkdaşlıq etdiyi qurumlar sırasında yer alanlardan biri də Qara Dəniz İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatıdır (QDİƏT). Ölkəmiz 1992-ci ildən Qara Dəniz İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatının üzvüdür. Respublikamızın QDİƏT-də iştirakının əsas məqsədləri təşkilatın əhatə etdiyi Qara dəniz regionunda xüsusi rola malik olduğunu sübut etmək və bu rolu möhkəmləndirmək, regiona progressiv qurucu münasibət bəslədiyini göstərmək, Avropaya inteqrasiya siyasətini bütün ölçülərdə həyata keçirmək, Qara dəniz bölgəsindən nəqli ehtiva edən Qərbyönlümlü neft strategiyasının davamlılığını təmin etmək, Azərbaycanın tranzit potensialını gücləndirmək, regionun aparıcı dövlətləri ilə (Türkiyə, Yunanıstan, Ukrayna, Rumıniya, Rusiya və b.) çoxtərəfli tərəfdaşlıq mexanizmi qurmaq və bununla da strateji maraqlarımızı qoruyub inkişaf etdirməkdir [3, s.157, 158].

Azərbaycan Respublikasının Xarici Siyasətinin bir sıra əsas vəzifə və prinsipləri var ki, bunların həyata keçirilməsi üçün dövlət müəyyən məqsədyönlü fəaliyyət aparır. Bu fəaliyyətə aşağıdakıları aid etmək olar.

1) Dövlətin müstəqilliyini, təhlükəsizliyini, ərazi bütövlüyünü, suverenliyini, qorumaq və bu fəaliyyəti beynəlxalq hüquq normaları çərçivəsində öz mənafeyinə uyğun həyata keçirmək. Təbii ki, dövlət istər xarici, istər daxili siyasəti öz mənafeyi nöqtəyi-nəzərindən həyata keçirməlidir, lakin burada mütləq beynəlxalq vəziyyəti nəzərə almaq və bu siyasətin həyata keçirilməsində digər dövlətlərin mənafeyinə də toxunmaq olmaz.

2) Dövlət öz mənafeyi və milli maraqları ilə uyğun siyasət yeridən digər dövlətlərlə münasibətləri daha da sıx təşkil etməli, bu dövlətlərlə yaxından müttəfiqlik etməlidir. Bu əməkdaşlıq və müttəfiqlik nəticəsində dövlətin beynəlxalq aləmdə nüfuzu yüksəlir və mövqeyi möhkəmlənir.

3) Dövlət yerləşdiyi regionda baş verən bütün konfliktlərin həll edilməsi, yaranan gərginliyin aradan qaldırılması üçün daim səy göstərməlidir. Nəticədə regionda sabitlik yaranır və belə olan halda siyasi mühit sosial-iqtisadi inkişafın da sürətlənməsinə səbəb olur.

4) Xarici sosial-iqtisadi siyasət mütləq xalqın mənafeyinə uyğun aparılmalıdır. İqtisadiyyat beynəlxalq səviyyədə inkişaf etməli beynəlxalq sistemdə özünü göstərməlidir.

5) Dünya dövlətləri ilə tək siyasi və iqtisadi əlaqələr deyil, həmçinin humanitar, elmi, mədəni təhsil və s. sahələrdə də əlaqələr qurulmalıdır.

Bunlardan əlavə kənd təsərrüfatı və aqrar sahədə də islahatlar həyata keçirildi. «Torpaq islahatı» haqqında qanunlar digər hüquqi aktlar qəbul edildi. «Torpaq islahatı» qanununda Müstəqil Dövlətlər Birliyi məkanında ilk dəfə Azərbaycanda torpağın xüsusi mülkiyyətə verilməsi, ondan alqı-satqı obyekt kimi istifadə olunması öz əksini tapmışdır.

Azərbaycanın xarici siyasətinin əsas üstünlüklərindən biri də Avropa İttifaqı (Aİ) ilə əməkdaşlıq etməsidir. İki qitənin kəsişməsində yerləşən Azərbaycanın əlverişli coğrafi və strateji mövqeyi Avropa İttifaqına üzv olan xarici dövlətlərin ölkəmizlə siyasi və sosial-iqtisadi əlaqələr qurmaq və bu münasibətləri inkişaf etdirməsinə olan marağı artırır.

Hələ 1992-ci ildə BMT insan hüquqlarının qorunması sahəsində Azərbaycanla əməkdaşlığa başlamışdır. 1992-ci ildə Azərbaycan BMT-nin ixtisaslaşmış qurumu YUNESKO-ya qəbul olunmuşdur. Bundan əlavə ölkəmiz BMT-nin sosial qurumu olan Sosial Şura ilə də əməkdaşlıq edir. Bu qurum təşkilata üzv olan ölkələr arasında qarşılıqlı sosial münasibətlərin inkişaf etdirilməsi, bu ölkələr arasında səmərəli sosial əlaqələrin qurulmasını həyata keçirir. Ölkəmizlə bu qurum arasında münasibətlə çox geniş sahəni əhatə edir. İstər yoxsulluğun aradan qaldırılması sahəsində birgə görülməli işlər, istər sosial təminat sisteminin inkişafı sahəsində atılan addımlar yüksək nəticələrlə müşayiət olunur.

Müstəqil Azərbaycan dövlətinin xarici siyasətinin konseptual əsasları, məqsədi, prinsipləri və əsas xüsusiyyətləri Azərbaycan Respublikasının 1995-ci il 12 noyabrda ümumxalq səsverməsi yolu ilə qəbul edilmiş Konstitusiyanın 7-ci maddəsinin II bəndində və 10-cu maddələrində öz əksini tapmışdır. Konstitusiyanın 10-cu maddəsində deyilir: «Azərbaycan Respublikası başqa dövlətlərlə münasibətlərini hamılıqla qəbul edilmiş beynəlxalq hüquq normalarında nəzərdə tutulan prinsiplər əsasında qurur» [2, s. 6-7].

Azərbaycanın sosial-siyasi sahədə və ümumilikdə daha yaxın əməkdaşlıq etdiyi təşkilatlardan biri də Avropa İttifaqıdır. 1998-ci ildə Avropa İttifaqı öz elçisini Azərbaycana göndərmiş, 2000-ci ildə Azərbaycan Respublikasının Avropa İttifaqında daimi nümayəndəliyi açmışdır. 22 iyun 1999-cu ildə ölkəmizlə Aİ arasında Tərəfdaşlıq və Əməkdaşlıq Sazişi (TƏS) (qüvvəyə minmişdir ki, bu da tərəflər arasında əməkdaşlığın yüksək səviyyədə olduğunu təsdiqləyir. 7 iyul 2003-cü il tarixində Avropa İttifaqının regiondakı rolunun daha da aktivləşdirilməsi məqsədilə Aİ-nin Cənubi Qafqaz üzrə Xüsusi Nümayəndəsi təyin olundu. Nəticədə Azərbaycan və Avropa İttifaqı arasındakı əlaqələr yeni mərhələyə qədəm qoydu, münasibətlər daha da möhkəmləndirildi. Bu müqavilədə nəzərdə tutulurdu:

- 1) Tərəflər arasında dialoq yaratmaq və siyasi münasibətləri daha da inkişaf etdirmək;
- 2) Ölkənin bazar iqtisadiyyatının möhkəmləndirilməsinə və iqtisadi inkişafının güclənməsinə beynəlxalq dəstəyin artırılması;
- 3) İqtisadi, sosial, maliyyə, elmi, texniki, humanitar sahədə qarşılıqlı əməkdaşlığın gücləndirilməsi.

Bütün bunların həyata keçirilməsi üçün Azərbaycan-Aİ Əməkdaşlıq Şurası yaradılmışdır. İndiyə kimi Əməkdaşlıq Şurasının 6 toplantısı (12 oktyabr 1999, 10 oktyabr 2000, 30 oktyabr 2001, 1 oktyabr 2002, 30 sentyabr 2003, 14 sentyabr 2004) keçirilmişdir.

2004-cü ildə Avropa İttifaqı dövlət və hökumət başçıları Şurasının Brüsseldə keçirilmiş toplantısında Avropa Komissiyasının ölkəmizin Avropa Qonşuluq Siyasətinə cəlb edilməsi barədə tövsiyəsi təsdiq edildi. Nəticədə Azərbaycan Avropa Qonşuluq Siyasətinə qoşulmaqla bir sıra beynəlxalq layihələrin iştirakçısına çevrildi. Sosial-iqtisadi, inzibati islahatların səmərəli şəkildə həyata keçirilməsi və müsbət irəliləyişlərə nail olunması müqabilində ölkəmiz Avropa İttifaqının daxili bazarında müəyyən paya sahib olmaq imkanı əldə etdi. Aİ üzvü olan ölkələrlə qarşılıqlı siyasi-iqtisadi əlaqələrin inkişafı gələcəkdə ölkəmizin Ümumdünya Ticarət Təşkilatına qəbul edilməsinə dəstəyin gücləndirilməsini təmin edir. Aİ 1991-ci ildə yaradılmış TACİS proqramı çərçivəsində Azərbaycanda aparılan sosial-iqtisadi islahatları dəstəkləyir. TACİS proqramının Azərbaycanla əməkdaşlıqda üç əsas istiqamətinə - infrastruktur, özəl sektor və insan resurslarının inkişafına üstünlük verilir.

Ümumiyyətlə, araşdırmalar göstərir ki, Avropa İttifaqı tərəfindən ölkəmizə aşağıdakı sahələrdə 2004-cü ilə qədər 430 milyon avro məbləğində maliyyə yardımı edilib: qaçqın və məcburi köçkünlərə ərzaq yardımı; enerji layihələri, nəqliyyat, nüvə və ərzaq təhlükəsizliyi, infrastruktur islahatları; müharibə nəticəsində ziyan çəkmiş bəzi ərazilərin bərpa olunması (Füzuli rayonundakı dəmiryol stansiyası, elektrikötürücülərin yenidən qurulması, içməli su suvarma sisteminin bərpası, məktəblərin təmiri).

İttifaqla həyata keçirilən «Şərq Tərəfdaşlığı» Proqramı çərçivəsində isə iştirakçı dövlətlərə, o cümlədən Azərbaycana 2010-2013-cü illərdə 350 milyon avro vəsait ayrılmalı, 2020-ci ilə qədər isə bu məbləğ 1,5 milyard avroya çatdırılmalıdır. 2009-cu ilin fevralında isə Avropa Komissiyası «Şərq Tərəfdaşlığı» Proqramı çərçivəsində əlavə olaraq 350 milyon avro ayırmaq niyyətində olduğunu

bildirib. Düzdür, Azərbaycanın hər hansı xarici maliyyə yardımlarına ehtiyacı yoxdur. Lakin o da faktıdır ki, «Şərq Tərəfdaşlığı» Proqramı çərçivəsində Avropa İttifaqından alınan maliyyə yardımlarına ehtiyacı yoxdur. «Şərq Tərəfdaşlığı» Proqramı çərçivəsində Avropa İttifaqından alınan maliyyə yardımları elə bu proqramın icrasında sərf oluna bilər və bu, Azərbaycanın əlavə maliyyə vəsaiti ayırmasının qarşısını alır. Deməli, Avropa İttifaqının ayıracağı maliyyə vəsaitlərinin ölkəyə daxil olması Azərbaycanın iqtisadi qüdrətindən asılı olmayaraq olduqca sərfəlidir [3, s. 159].

Bundan əlavə Azərbaycan Respublikası ATƏT-1 ilə də geniş əlaqələrə malikdir və bu təşkilata üzv olan ölkələrlə siyasi, iqtisadi və digər sahələrdə çoxtərəfli əməkdaşlıq edir.

1996-cı ilin dekabrında Lissabon şəhərində ATƏT-in 54 üzvünün dövlət və hökumət başçıları iştirakı ilə keçirilən Zirvə toplantısında 53 dövlət ölkəmizin bütövlüyünü qətiyyətlə dəstəkləmiş və Dağlıq Qarabağa yalnız Azərbaycanın tərkibində status verilməsinin mümkünlüyü göstərilmişdi [4, s.388].

1996-cı ildə aprel ayında Cenevrədə miqrasiya problemi üzrə beynəlxalq seminarda sosial problemlərin səbəblərinin öyrənilməsi və idarə olunması müzakirə olunmuşdur. Burada əsas məqsəd miqrasiyanın əsas səbəblərindən olan sosial problemlərin araşdırılması, onların həlli yollarının öyrənilməsi, bu problemin mövcud olduğu ölkələrə beynəlxalq dəstəyin təşkil edilməsi idi.

Azərbaycan BMT, Aİ, ATƏT və s. təşkilatlarla yanaşı, nüfuzlu beynəlxalq qurum olan Avropa Şurası ilə də sıx əlaqələrə malikdir. Hələ 1996-cı ildə Azərbaycan Respublikasının prezidenti “Avropa Şurası ilə Azərbaycan Respublikasının əməkdaşlıq proqramının həyata keçirilməsi üzrə tədbirlər haqqında” sərəncam imzalamışdır. Bununla da Azərbaycanın Avropa Şurasına üzv olan ölkələrlə qarşılıqlı əməkdaşlığının əsası qoyulmuşdur. Getdikcə güclənən əlaqələr nəticəsində ölkəmiz 2001-ci ildə Avropa Şurasına tamhüquqlu üzv olmuşdur. Azərbaycan həmçinin AŞ-nin Venesiya Komissiyası ilə sıx əlaqələr qurmuş, Avropa Şurasının başlıca sənədi sayılan İnsan Hüquqları və Əsas Azadlıqlarının Qorunması üzrə Konvensiyasına qoşulmuşdur. Bundan başqa Azərbaycan Avropa Şurasının Sosial Xartiyasına da qoşulmuşdur. Avropa Şurası tərəfindən qəbul edilmiş Avropa Sosial Xartiyası ümumilikdə sosial siyasətin həyata keçirilməsi üzrə konvensiyadır. Xartiya 1961-ci ildə qəbul edilmiş, sosial və iqtisadi sahədə insan hüquqlarının təmin edilməsi və onların qorunmasına zəmanət verən müqavilədir. Ümummilli liderimiz Heydər Əliyev 7 aprel 2003-cü il tarixində Azərbaycan Respublikasında Avropa Sosial Xartiyasının ratifikasiya edilməsinə hazırlıq işlərinin aparılması ilə əlaqədar “Avropa Sosial Xartiyasında nəzərdə tutulmuş normaların tətbiqi üzrə Dövlət Proqramı”nın təsdiq edilməsi ilə bağlı sərəncam imzalamışdır. Daha sonra Cənab İlham Əliyevin təşəbbüsü ilə 6 yanvar 2004-cü il tarixində ölkəmizin 31 maddədən ibarət olan Dəyişdirilmiş Avropa Sosial Xartiyasının 18 maddəsinə qoşulduğunu təsdiq edən qanun qəbul edilmişdir.

Avropa Sosial Xartiyasının əsas müddəaları aşağıdakılardır:

1. Hər bir şəxs azad surətdə seçdiyi işlə həyatını təmin etmək imkanına malikdir.
2. Bütün zəhmətkeşlər ədalətli iş şəraiti hüququna malikdirlər.
3. Bütün zəhmətkeşlər təhlükəsizlik və gigiyena tələblərinə cavab verən iş şəraiti hüququna malikdirlər.
4. Bütün zəhmətkeşlər özünün və ailəsinin normal həyat səviyyəsini qorumaq üçün kifayət qədər ədalətli əmək haqqı almaq hüququna malikdirlər.
5. Bütün fəhlə və sahibkarlar özlərinin iqtisadi və sosial mənafelərinin müdafiəsi üçün milli və beynəlxalq təşkilatlarda azad birləşmək hüququna malikdirlər.
6. Bütün fəhlə və sahibkarlar kollektiv müqavilə bağlamaq hüququna malikdirlər.
7. Uşaqlar və yeniyetmələr məruz qaldıqları fiziki və mənəvi ziyan təhlükəsindən xüsusi müdafiə hüququna malikdirlər.
8. Müvafiq vəsaiti olmayan hər bir şəxs sosial və tibbi yardım hüququna malikdir.
9. Cəmiyyətin əsas sosial özəyi olan ailə hərtərəfli inkişafının təmini məqsədilə sosial, hüquqi və iqtisadi müdafiə hüququna malikdir.
10. Analar və uşaqlar, onların ailə vəziyyəti və ailə əlaqələrindən asılı olmayaraq müvafiq sosial və maddi təminat hüququna malikdirlər.

11. Sosial təminat sisteminin kafi səviyyədə, heç olmazsa, beynəlxalq Konvensiyanın ratifikasiya üçün tələb olunan təminatının minimum normaları səviyyəsində olmasını təmin etmək.

12. Sosial təminatın daha yüksək səviyyəyə çatmasına nail olmaq.

13. Müvafiq ikitərəfli və çoxtərəfli sazişlər bağlanması və ya başqa yollarla öz vətəndaşları və digər razılığa gəlmiş tərəflərin vətəndaşlarının sosial təminatından istifadə etməsi üçün şəraitin yaradılmasına nail olmaq.

14. Kifayət qədər vəsaiti olmayan və öz qüvvəsi ilə və ya başqa mənbələrdən, o cümlədən sosial təminat sistemi çərçivəsində bu vəsaiti əldə edə bilməyən hər bir şəxsin zəruri yardım, xəstəliyə görə zəruri xidməti ala bilmək imkanını təmin etmək.

15. Bu cür yardım alan şəxslərin həmin səbəbdən siyasi və sosial hüquqlarına xələl gəlməməsini təmin etmək.

16. Hər kəsin şəxsi və ailə ehtiyaclarının yüngülləşdirilməsi və ya aradan qaldırılması üçün tələb oluna bilən məsləhət və ya şəxsi yardım müvafiq dövlət və fərdi xidmətlər vasitəsilə ala bilməsinə nail olmaq.

17. Cəmiyyətdə ayrı-ayrı şəxslərin və qrupların rifahı və inkişafına, sosial sahəyə uyğunlaşmasına, kömək edən sosial fəaliyyət metodları vasitəsilə göstərilən xidmətləri inkişaf etdirmək [5, s.343]. Azərbaycan sosial siyasətinin aparılması zamanı beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlıqda bir çox dövlət orqanları yaxından iştirak edir. Müəyyən sosial proqramlarda birgə iştirak etmək, qarşılıqlı məsləhətləşmələr aparmaq, ekspert nümayəndələrinin mübadiləsini həyata keçirmək və başqa bu kimi sahələrdə əməkdaşlıq planlı şəkildə alınıb [5, s. 298].

Avropa Sosial Xartiyasının müddəalarının icrası istiqamətində Azərbaycanda konkret işlər görülür. Hazırda Azərbaycan Respublikası Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi Avropa Sosial Xartiyasının maddələri üzərində bir sıra fəaliyyət proqramı həyata keçirməkdədir. Əsasən də insanların əmək hüquqlarını təsvir edən maddələr üzərində işlər görülür. Bu maddələrin tətbiqi ilə bağlı hökumətimiz 4 məruzə hazırlayıb quruma təhvil verib. Ümumiyyətlə ölkəmizdə Avropa Sosial Xartiyasının maddələrinin tətbiqi ilə bağlı inkişaf var. İstər pensiyaların, istərsə də əməkhaqlarının artımında, eləcə də digər sosial problemlərin həllində bu hal özünü göstərir. Gələcəkdə əlillərin integrasiyası, miqrantların hüquqları sahəsində də bu xartiyanın maddələrinin tətbiqinin genişləndirilməsi nəzərdə tutulur.

Ümumiyyətlə, iqtisadiyyat, sosial siyasət sahəsində Azərbaycanın əməkdaşlıq etdiyi beynəlxalq təşkilatları üç qrupa bölmək olar:

1. BMT və onun orqanları (Sosial və İqtisadi Şura, xüsusi komitə və komissiyalar), BMT-nin ixtisaslaşmış qurumları (YUNESKO, BƏT və s.).

2. Regional (məhəlli) dövlətlərarası təşkilatlar.

3. Qeyri-hökumət təşkilatları [5, s. 298].

Bütün bunlardan əlavə Azərbaycan dünyanın bir sıra ölkələri ilə də qarşılıqlı sosial-iqtisadi əlaqələr qurmuş və bu əlaqələr nəticəsində ölkəmizin sosial-iqtisadi inkişafında irəliləyişlər baş vermişdir. Burada ABŞ, Kanada, o cümlədən Afrika və digər ölkələr daxildir.

Sosial-iqtisadi sahədə əməkdaşlığı hakimiyyət adından müxtəlif qurumlar həyata keçirir. Dövlət hakimiyyəti orqanlarından həm Ali İcra hakimiyyəti, həm Milli Məclis, həm də yerli orqanlar beynəlxalq təşkilatlarla sosial sahədə əməkdaşlıqda fəal iştirak edir. Ali icra hakimiyyəti Azərbaycan Respublikası Prezidentinin simasında sosial siyasətin strateji xəttini müəyyən edir, sosial yönümlü beynəlxalq təşkilatlarla əlaqədar yaradır, danışıqlar aparır, xüsusi saziş və razılaşmaların layihəsini hazırlayır, beynəlxalq sosial yönümlü sənədləri imzalayır, sosial proqramların həyata keçirilməsinə imkan, şərait yaradır, nəzarət mexanizminin fəaliyyətini təmin edir, sosial hüquqlara riayət olunmasına məsuliyyət daşıyır [5, s. 298, 299]. Bura əsasən Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi, Dövlət Sosial Müdafiə fondu, Vergilər Nazirliyi, Ədliyyə Nazirliyi (İnsan Hüquqları sahəsində) daxildir. Beynəlxalq Sosial Təminat Assosiasiyasının 2004-cü il 6-7 may tarixində Cenevrədə keçirilən 88-ci iclasında Dövlət Sosial Müdafiə Fondu bu assosiasiyanın tamhüquqlu üzvlüyünə qəbul edilmişdir. Beynəlxalq Sosial Təminat Assosiasiyası 1927-ci il oktyabr ayının 4-də Brüssel şəhərində təsis edilmişdir. Assosiasiyanın fəaliyyət istiqamətləri aşağıdakılardan ibarətdir:

- sosial müdafiə, (vətəndaşların sosial müdafiə sisteminin təkmilləşdirilməsi sahəsinə işlərin görülməsi);
- aktual (sığorta) və statistik problemlər, (sosial sığorta problemlərinin həlli);
- araşdırma və tədqiqatlar, (sosial sahədə olan problemlərin araşdırılması və həlli yollarının öyrənilməsi istiqamətində işlər);
- inzibati idarəetmə məsələləri, (sosial siyasətin həyata keçirilməsində inzibətçiliyin təkmilləşdirilməsi);
- informasiya texnologiyaları, (sosial-iqtisadi sahədə görülmə işlərdə müasir informasiya texnologiyalarının tətbiqi);
- təlim və treninqlər (maarifləndirmək məqsədilə görülmə işlər).

Azərbaycan Respublikasının sosial siyasətinin formalaşmasında beynəlxalq təşkilatlar ilə əməkdaşlığın aşağıdakı əsas istiqamətlərini müəyyənləşdirmək olar:

1. Dövlət sosial təminat sisteminin beynəlxalq standartlara uyğunluğunu təmin etmək;
2. Sosial xidmətlər, xüsusən səhiyyə, təhsil sahəsində dövlətin fəaliyyətinin səmərəsini artırmaq;
3. Əmək münasibətlərini beynəlxalq əmək standartlarına uyğun olaraq tənzimləmək və mülki hüquq sahəsində müdaxilə edərək onun beynəlxalq xüsusi hüquq səviyyəsinə qaldırılmasını təmin etmək [5, s. 299].

Azərbaycan Respublikası vətəndaşların sosial təminat problemlərinin həllində dünyanın qabaqcıl ölkələrinin təcrübələrinə əsaslanır. Bura Skandinaviya ölkələri, Pribaltika ölkələri və Avropa-nın bir sıra inkişaf etmiş ölkələri daxildir.

Ümumiyyətlə, uzun müddətli sovet əsarətindən sonra yenidən müstəqilliyini əldə etmiş dövlətimiz bu qısa müddətdə sosial sahədə böyük uğurlara imza atmış, digər postsovet ölkələri ilə müqayisədə daha güclü inkişaf etmişdir. Totalitarizmdən demokratiyaya, komanda iqtisadiyyatından sərbəst bazar münasibətlərinə, nəhəng imperiyanın bir hissəsindən milli dövlətə tranzit bütün postsovet ölkələri üçün çox çətin olmuşdur. Azərbaycanda da bu proseslər asanlıqla cərəyan etməmişdir. Biz keçid dövrünün mürəkkəb şəraitində həm siyasi, həm iqtisadi, həm də sosial böhranları dəf etməli olmuşuq. Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin hərtərəfli düşünülmüş siyasəti sayəsində Azərbaycan XXI əsrə siyasi və iqtisadi cəhətdən sabit dövlət kimi qədəm qoymuşdur [6, s. 115]. Hazırda sosial sahədə yüksək inkişaf müşahidə olunur. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev dəfələrlə qeyd etdiyi kimi, Heydər Əliyevin siyasəti Azərbaycanın hərtərəfli inkişafına indi də xidmət etməkdədir. Bu gün gerçəyə çevrilənlərin əsası ümummilli lider tərəfindən qoyulan ideyalardır [7, s.143].

2011-ci ilin sonuna yaxın Azərbaycan BMT-nin Təhlükəsizlik Şurasının qeyri-daimi üzvü seçilməsi və əldə olunan bütün yeni nailiyyətlər Ulu öndərimiz Heydər Əliyevin layiqli davamçısı cənab Prezident İlham Əliyevin mükəmməl lider, siyasətçi olmasının əyani sübutudur [8, s.27]. Azərbaycan BMT Təhlükəsizlik Şurasına qeyri-daimi üzv seçilməsi ölkəmizin adıçəkilən mötəbər təşkilatla əlaqələrinin yüksək səviyyədə olduğunu bir daha təsdiq etdi. Bu tarixi hadisə ilə Azərbaycan dünya siyasətini müəyyən edən 15 ölkədən birinə çevrildi [9, s. 3].

Sonda qeyd etmək lazımdır ki, bu gün ölkəmizdə əlverişli demokratik mühit yaradılıb, ölkə daxilində aparılan uğurlu islahatlar nəticəsində vətəndaş cəmiyyəti formalaşib, demokratik tələblərə cavab verən siyasi təsisatlar yaradılıb. Ölkəmizdə yaradılan ictimai-siyasi, sosial-iqtisadi sabitlik bu inkişafın əsas hərəkətverici qüvvəsinə çevrilib. Bunu şərh edən Cənab prezidentimiz İlham Əliyev demişdir: “Bu gün Azərbaycan möhkəm əsaslar üzərində uğurla inkişaf edir. Ölkə daxilində gedən bütün proseslər müsbət istiqamətdə inkişaf edir. Azərbaycanda daxili sabitlik, əmin-amanlıq, ictimai-siyasi asayiş uğurlarımızın əsas şərtidir. Biz iqtisadi, siyasi islahatları bu möhkəm əsaslar üzərində aparırıq. Ölkədə demokratikləşmə prosesi çox uğurla gedir”.

Bütün bunlar göstərir ki, Azərbaycanın istər daxili, istər xarici siyasəti çox düşünülmüş və mükəmməl şəkildə həyata keçirilir və bu siyasət Azərbaycanın işıqlı gələcəyinə təminat verir. Gü-nü-gündən inkişaf edən ölkəmiz artıq dünyanın sürətlə inkişaf edən ölkələri siyahısında qabaqcıl yerlərdən birini tutmaqdadır.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat

1. Müasir Azərbaycan dövrün baxışında. II c. Bakı, “Azərbaycan” qəzetinin redaksiyası, 2011.
2. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. Bakı, “Qanun”, 1996.
3. İnkişafın Azərbaycan Modeli. İdeya rəhbəri və ön sözün müəllifi: Ramiz Mehdiyev; buraxılışa məsul Bəxtiyar Sadiqov. Bakı, 2011.
4. Əliyev H. Müstəqilliyimiz Əbədidir. 12-ci kitab, Bakı, “Azərənşir”, 2005.
5. Hadı Rəcəbli. Azərbaycan Respublikasının sosial siyasətinin transformasiyası və korporativ təhlili. Bakı, 2003.
6. Bakıda humanitar əməkdaşlıq üzrə Birinci Azərbaycan-Rusiya forumunun açılışında Azərbaycan Prezidenti administrasiyasının rəhbəri, akad. Ramiz Mehdiyevin çıxışı. // Dırçəliş XXI əsr: Azərbaycan Dövlət Quruculuğu və Beynəlxalq Münasibətlər İnstitutu, №141-142/2010.
7. Günel Məlikli. // Dırçəliş XXI əsr: Azərbaycan Dövlət Quruculuğu və Beynəlxalq Münasibətlər İnstitutu, №141-142/2010.
8. Günel Məlikli. Müstəqil lider. İctimai-siyasi, publisistik beynəlxalq jurnal №04(42) dekabr 2011.
9. «Azərbaycan» qəzeti, 17 may 2012-ci il.

Гюнель Меликли

**РОЛЬ МЕЖДУНАРОДНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА В
РАЗВИТИИ СОЦИАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ**

Резюме

Одним из важных факторов внешней политики Азербайджанской Республики является международное сотрудничество в социальной сфере. Любая реализация социальной политики государства основана на опыте развитых стран в этой области. Существенное влияние на социальную политику Азербайджана оказывало положение в регионе. Напряженность, наличие проблем в области социального развития в соседних государствах имели негативные последствия в АР. Особенно отчетливо это сказалось на отношениях с Исламской Республикой Иран и Россией. С приходом к власти общенационального лидера Гейдара Алиева эти проблемы стали постепенно устраняться. Сотрудничество с международными организациями в области социальной политики и социального развития способствовала социальной стабильности в стране, благодаря чему высокими темпами стали обеспечиваться социальные гарантии ее граждан. Это свидетельствует о том, что как внутренняя, так и внешняя политика Азербайджана адекватно гарантируют будущее страны. В списке стран мира Азербайджан занимает одно из ведущих мест.

Gunel Melikli

**ROLE OF INTERNATIONAL COOPERATION IN THE DEVELOPMENT
OF SOCIAL POLICY OF THE AZERBAIJAN REPUBLIC**

Summary

One of the important factors of the policy of the Azerbaijan Republic is the international cooperation in the social field. Any implementation of social policy is based on the experience of developed countries in this field. The situation in the region had a significant impact on social policy of Azerbaijan. Tension, problems in social development in the neighboring countries contributed to the emergence of the negative consequences here. This was especially evident in the relations with the Islamic Republic of Iran and Russia. However, when the national leader Heydar Aliyev came to power, these problems become gradually to eliminate. Cooperation with the international organizations in the field of social policy and social development promoted social stability in the country, owing to what the benefits for citizens were provided by high rates. All this shows that both internal and external policies adequately guarantees the future of the country. In the list of the world countries Azerbaijan takes one of the leading places.